

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:3

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr E. T. v. d. Born, Helpman (Gr.); Mr A. Bouman, Rotterdam; Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr D. van Dijk, Groningen; Drs D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Mijdrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. van Herksen, Ermelo; Dr B. Holwerda, Kantens; A. Janse, Biggekerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr J. v. d. Linden Zeist; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Drs Joh. Luijkenaar Francken, Rotterdam; Mevr. J. M. Th. Luijkenaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr H. Mulder, Kloosterburen; Dr A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseeuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Wanswert; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs H. Smilde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr N. Streefkerk, Wollega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa.; Dr C. Veenhof, Haarlem; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Franeker; Dr D. K. Wielenga, Bellingwolde; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Calvinistische Verbondsbeschouwing. I. — Uit de Schrift: Mijn aangezicht mede? (Ex. 33:14.) — Kerkelijk Leven: Prof. Hepps misverstanden inzake de algemeene genade. VIII. Hoe Prof. Dr V. Hepp citeert I. Mil. Tehuizen. Gezangen, Dr A. Kuyper Jr. — Even Parkeeren: In de provisieklamer des Heeren. — Uit het Pol. en Soc. Leven: „Socialisme en Levensbeschouwing.” II. — Het Boek v. d. Week: Rondom de Kuyper-litteratuur. VII. — Geestelijke Adviezen: Een merkwaardige brief. — Stemmen uit onze Kerken: Nogmaals: „DE” onwederstandelijke genade. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

Calvinistische Verbondsbeschouwing. I)

I.

Calvin is een heldere en scherpe geest geweest, maar geen scheppende geest; een organisator, maar geen ontdekker. Met deze karakteristiek heeft de bekende theoloog Seeberg de plaats van Calvin willen bepalen temidden van de andere reformatoren. Zoo heeft hij ook willen vaststellen de betekenis van Calvijn's theologie voor de dogmenvorming in den tijd der reformatie. Bij Calvin kan hij nauwelijks iets nieuws of origineels vinden. En met dat oordeel heeft hij nog trachten te temperen een kwalificatie als van Dilthey, die aan den grooten reformator geen belangrijker rol kon toekennen dan epigoon der reformatie.

Het schijnt wel of wij bij de leer van Calvin over het genadeverbond verplicht zijn in elk geval het oordeel van Seeberg te onderschrijven. Bepaald origineel lijkt Calvin op dit punt niet. Wie nota neemt van wat Bullinger over het verbond der genade heeft geschreven, ziet op beslissende punten onmiskenbare overeenkomst. Calvin legt n.l. in navolging van Bullinger sterken nadruk op den „verbondsplicht”, een term, die in de geschriften van Bullinger geregeld terugkeert. En het uitgangspunt in hun verbondleer is bij beiden niet het verbond, dat God de Heere reeds met Adam gehad heeft, maar haast uitsluitend het verbond met Abraham.

Toch is het op z'n minst eenzijdig ook op dit punt Calvin alle originaliteit te onzeggen. Wie zich aansluit bij zijn voorgangers, sluit daarbij alle oorspronkelijkheid nog niet uit. Het is maar de vraag hoe deze aansluiting plaats vindt. En dan is de wijze, waarop Calvin de gegevens van zijn mede-reformatoren verwerkt, origineel genoeg. Men zou hem zelfs den meest oorspronkelijke van alle reformatoren kunnen noemen, t.w. in dezen zin, dat hij meer dan eenig ander reformator teruggaat naar den oorsprong van alle ware leer, d.i. naar den zuiveren zin der Heilige Schrift. Men leze slechts zijn disputaties over de sacramenten en vergelijke wat Bullinger daarbij leerde. Wat Calvin schrijft is dan niet anders dan een juistere interpretatie van het Woord Gods. Men leze ook wat Luther over het verbond der genade kon schrijven en wat Calvin op dezelfde plaatsen der Schrift dan aantekent. Bij Genesis 17:19-22 b.v. spreekt Luther over tweërlei verbond. Het eene is het verbond der besnijdenis, waartoe Ismaël behoorde. Daarom — zoo zegt hij — is in het Oosten, waar de nakomelingen van Ismaël woonden, de besnijdenis onder bijna alle volken bewaard gebleven. Dit verbond is echter tijdelijk, vleeschelijk, een verbond der wet. Maar het andere verbond, waarvan God Ismaël uitsluit, en dat Hij alleen met Izak opricht, is geestelijk en eeuwig.

1) In eenigszins gewijzigden vorm volgt hier het referaat, dat in Juni 1937 gehouden werd op de Algemeene Ledenvergadering van de Reunisten-Organisatie van F. Q. I.

Voor Calvin is deze opvatting niet te aanvaarden. Doorgaans volgt hij Luther voor een goed deel bij zijn exegese van Genesis, maar tegenover deze beschouwing staat hij duidelijk afwijzend. Wel maakt hij onderscheid in den zegen, dien Ismaël verkrijgt in vergelijking met Izak, maar hij verklaart nadrukkelijk, dat ook Ismaël dien had kunnen ontvangen. Hij wil niet van tweërlei verbond weten, maar zegt, dat ook Ismaël niet geheel buiten het verbond met Abraham valt. En op een andere plaats, in een preek over Deut. 30:6 v.v. verklaart hij, dat de besnijdenis nooit een teken en zegel is geweest van enkel aardse zegeningen. Op deze wijze handhaaft Calvin het eene verbond Gods zoowel met Izak als Ismaël en daarmee houdt hij vast de eene roeping des verbonds voor den verbondsgetrouwe en den verbondsbreker. Daarin is Calvin origineel en Luther. Hij blijft n.l. dichter bij den oorsprong: de Heilige Schrift.

Nog een voorbeeld kan dat bevestigen en dat in verband met de theologie van Bucer. Bucer was van gedachte, dat God Zijn verbond slechts met de uitverkorenen heeft opgericht. Calvin neemt deze beschouwing niet over. Hij vermijdt stelselmatig zich zoo uit te drukken. Ja, hij verklaart positief, dat zij zich vergissen, die meenen, dat in het verbond alleen uitverkorenen kunnen begrepen zijn (zie o.a. zijn verklaring van Genesis 17:7). Ook hier blijft Calvin oorspronkelijk in den boven aangegeven zin van het woord. Het is zijn uitgesproken bedoeling, de waarheid der Schrift te geven in een vorm, die zich zoo dicht mogelijk aansluit bij de wijze van spreken en voorstellen, waarvan God zelf zich bedient in Zijn Woord. Daardoor heeft zijn beschouwing over het verbond der genade nog zijn bijzondere betekenis. Vooral ten opzichte van de vraag, die tegenwoordig onder de geloovigen van onderscheiden kerkgemeenschap in het geding is: met wie heeft de Heere Zijn verbond opgericht? Met de uitverkorenen alleen of kan ik zeggen, dat Hij Zijn verbond ook had opgericht met hen, die onder het verbond geboren, toch later aan Zijn verbond ontrouw zijn geworden?

Bij de beantwoording van deze vraag gaan de belijders van de gereformeerde belijdenis in tweeën uiteen. Van verscheiden zijden is zelfs met meer dan gewonen nadruk verklaard, dat de eenige gereformeerde verbondsbeschouwing deze is, dat de Heere Zijn verbond alleen met de uitverkorenen heeft.

Ook onder ons heeft menigeen geen andere beschouwing als Schriftuurlijk willen erkennen. Het verbond kan zich dan nooit verder uitstreken dan de verkiezing. Zelfs is in de hitte van den strijd verklaard, dat het een leer der duivelen is om te belijden, dat ook niet-uitverkorenen in het verbond kunnen begrepen zijn. (Voor nadere gegevens verwijzen wij naar de artt. van Dr Kraan in den negenden jaargang van „De Reformatie” no. 24-29.)

Wanneer bovengenoemde uitspraak gegrond is, komt Calvin toch wel in een heel duisteren hoek te staan. Zijn leer van het verbond der genade ontvangt zoo een zeer vreemde belichting! Want hoe wij het wenden of keeren, voor Calvin vallen verkiezing en verbond kwalitatief niet samen. Volgens hem is het getal verkorenen niet gelijk aan het getal van hen, die tot het verbond behooren. Een kind des verbonds is nog niet altijd een verkorene tot zaligheid.

Toch heeft men deze beschouwing willen afwijzen met een beroep op Calvin zelf en met een beroep op hen, die in de leer van het verbond eenzelfde standpunt ingenomen hebben. Zoo heeft men zich beroepen op Bullinger. Doch o.i. ten onrechte. Bullinger spreekt wel van het verbond Gods met het volk Gods, maar onder volk Gods verstaat hij het geheel van hen, die onder het

Alle Dinsdag voormiddag, van de Gemeente de verhouding van den Heiligen Geest tot de Schrift op in den zin van een rijk bezielend Theïsme, en vooral onze Gereformeerde kerk, ook daarin de Lutherische zusterkerk door meerdere zuiverheid overtreffend, hield steeds staande, dat het Woord nooit op zich zelf iets is, en nooit anders dan als instrument van den Heiligen Geest kracht werkt, en dus ook, den gang der eeuwen door, nooit door dien Heiligen Geest is verlaten. De Heilige Geest, zoo belijdt ze, heeft eerst door de Openbaring de stof gereed gemaakt, waaruit het kled der Schrift zou worden gewoven. Toen die stof gereed lag heeft de Heilige Geest de enkele stukken der Schrift in rang van tijdsorde geïnspireerd. Voorts heeft de Heilige Geest de aldus gereed gekomen boeken onder zijn leiding door het instrument der kerk verzameld. Al verder heeft de Heilige Geest gewaakt over den tekst van het Woord, dat Hij geïnspireerd had. Niet minder heeft de Heilige Geest de vertalingen bestraald, waarin dat Woord tot de volken zou komen. Diezelfde Heilige Geest heeft voorts door ambtelijke prediking zelf dat Woord uitgeleefd, en het met geloof vernemen voor de groepen ten leven. En bij met één enkele van Gods uitverkorenen heeft die Heilige Geest gerust, eer het Woord, voor eenen eens onfeilbaar ingegeven, even onfeilbaar in die enkele ziel vrucht droeg, als ware het alleen voor die ziel geïnspireerd.

Dr A. KUYPER,
Hedendaagsche Schriftcritiek, pag. 37-38.

verbond geboren zijn. In zijn boek: „Het eenige en eeuwige testament of verbond Gods”, waarvan een uitnemende vertaling in het Nederlandsch bestaat, spreekt hij zelfs van voorwaarden des verbonds. En zij, die verkiezing en verbond op de aangegeven wijze vereenzelvigen, willen juist allermint van een z.g. voorwaardelijk verbond weten.

Het beroep op Calvin zelf lijkt ons evenmin steekhoudend. Men meent, dat Calvin alleen uitverkorenen kent in het verbond, maar dan verliest men uit het oog, dat Calvin tweërlei uitverkorenen onderscheidt. Zoo zegt Calvin bij zijn verklaring van Ezechiël 16:21: „wij moeten dus tweërlei verkiezing Gods opmerken, omdat Hij het gansche geslacht van Abraham in zijn geheel heeft uitverkoren. De besnijdenis hadden zij allen gemeen en deze was hun tot een teken en onderpand der aanneming. Daar echter God alle kinderen van Abraham van den kleinste tot den grootste wilde besneden hebben, heeft Hij hen ook tegelijk tot Zijn kinderen verkoren: dit is de ééne aanneming (adoptie) of verkiezing geweest. De andere was echter de verborgene, omdat God uit die menigte uitnam, die Hij wilde: en dezen zijn de kinderen der belofte; zij zijn het overblijfsel naar de verkiezing der genade, zooals Paulus daarvan spreekt in Romeinen 11:5.”

Deze opvatting keert bij Calvin gedurig terug en maakt een integreerend deel van zijn verbondsbeschouwing uit. Op grond daarvan spreekt hij vervolgens van algemeene en bijzondere adoptie (zoo b.v. op Genesis 25:23) en van algemeene en bijzondere roeping (Institutie III, 21, 7 en 24, 8).

Met het oog hierop kunnen wij niet anders dan betreuren de soms zeer sterke bewoordingen, waarmee de voorstanders van hen, die verbond en verkiezing vereenzelvigen, het andere standpunt veroordeelen. Men spreekt van het eenig gereformeerde standpunt, terwijl men Calvin zeker niet achter zich heeft. Wij denken — om nog één ding te noemen — aan de reeds eerder besproken positie van Ismaël in het verbond. Niet enkel bij Genesis 17 geeft Calvin geen steun aan de beschouwing, dat Ismaël niet tot het verbond behoorde. Ook bij zijn verklaring van Romeinen 9:6 teekent hij aan, dat God de Heere Zijn verbond niet minder bij Ismaël dan bij Izak verzegeld heeft. En in een preek over Deuteronomium 23:7 v.v. zegt hij, dat Ismaël evenals Ezau den zegen des verbonds verworpen heeft. Calvin leert hier wel degelijk tweërlei zijn in het verbond.

Daarom kan het schadelijk werken voor het gereformeerde leven, dat ook buiten de Gereformeerde Kerken gevonden wordt, wanneer men hier een tegenstelling toespitst, die o.i. als zodanig geen recht van bestaan vindt. Op die wijze